

**Аабыы уонна аахпыт
ырытыы нөңүө оҕо саңатын
сайыннарыы**

*Кузнецова А.А., «Кэнчээри» оҕону сайыннараp
Киин педагог-психолога, Амма*

Кирири тыл

Аабыы хас биирдии кириэхэ улахан оруоллаах. Кинигэ оскуолаба киририэн иннинээби саастаах оҕоҕо дьайыыта улахан: тулалыыр эйгэ туһунан билиитэ кэниир, толкуйдуур, ойуулаан көрөр дьобура сайдар, тылын саппааһа байар. Аабыыга эрдэ уһуйуллубут, аахпыттан ис хоһоонун өйдүүр оҕо сизэрдээх буола улаатар. Бэйэтин быһыыларын (поступки) тэңнииргэ уонна хонтуруоллуурга үөрэнэр.

Оҕо сатаан аахпат буоллабына айымньыны, тиэкини улахан киһи ааҕан билиһиннэриэн сөп. Айымньыны уус-ураннык аабыллыахтаах, ис хоһоонун куолас интонациятын уларытан оҕоҕо тийимтиэтик бэриллэхтээх.

Аахпыттан кэпсээһин оҕо өйгө тутар дьобурун, этиини сөпкө оңорору сайыннарар. Аахпыттан кэпсээһин көрүңэ араас: талыллыбыт кэрчиктэн, чаастарынан, айымньыны бүтүннүү. Оҕону кэпсэтиннэриэх иннинэ тиэкис ис хоһоонун ыйытыы көмөтүнэн чуолкайданыллар. Ол кэинэ тиэкиһи барытын сиһилии кэпсэтиннэрэбит.

Аабыы уонна аахпыттан кэпсээһин туһата олус улахан, онон төһө кыалларынан элбэхтик оҕону кытта дьарыктаныхха!

Тиңц уонна бөрө

Л. Н. Толстой

Тиңц лабааттан лабааҕа ыстана сылдьан утуйа сытар бөрө үрдүгэр суулан түспүт. Бөрө ойон туран, тиңци сиэри гыммыт. Онуоха тиңц көрдөспүт:

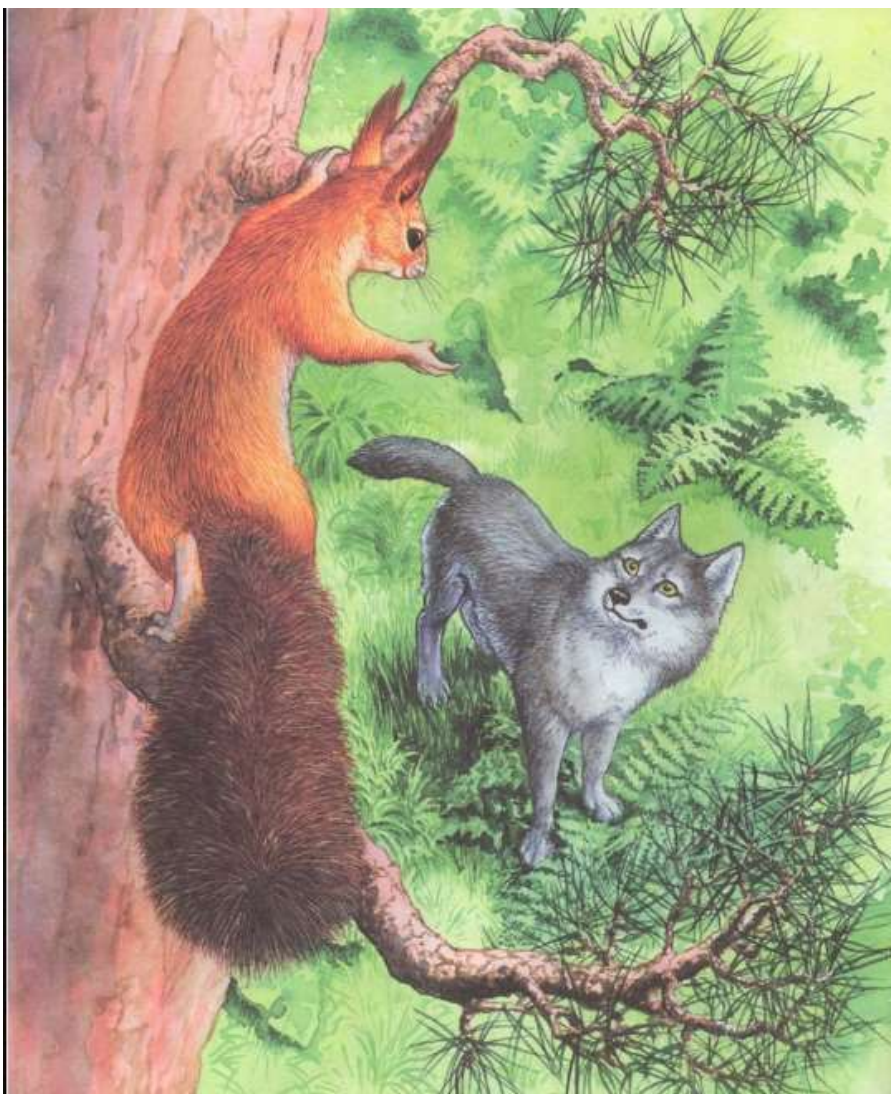
- Миигин, баһаалыста, ыт!

Бөрө эппит:

- Сөп, мин эйиигин ытыам. Ол гынан баран эт эрэ миэхэ: тобо эһиги, тиңцнэр, куруук бэһиэлэйгитий? Мин куруук чүңкуйабын, олох тэһийбэппин. Онтон эһиги, мин көрөрбүнэн, куруук мастер лабааларынан ыстанабыт.

- Мин эйиигиттэн олус куттанабын, ыт миигин маска, оччоҕо биирдэ этиэм, - диэбит тиңц.

Бөрө тиңц көрдөһүүтүн ылыммыт, ыппыт.

Тиинц мас лабаатыгар олонгон маннык саңалаах буолбут:

- Бөрө, эн наһаа хара санаалааххын, киңнээххин, ол иһин чуңкуйабын уонна тэһийбэккин. Куһаҕан санаа сүрэххин уоттуу сиир. Оттон биһиги, тиинцнэр, үтүө санаалаахпыт, кимиэхэ да куһаҕаны баҕарбаппыт. Ол иһин куруук үөрэ-көтө сылдьабыт.

Аахпыты ырытыы боппуруостара

- *Туох туһунан кэпсэнэрий?*
- *Бөрө тиини хайдах тутта?*
- *Бөрө тиини тобо ыытта?*
- *Тиин бөрөнү тобо маска ыытарыгар көрдөстө?*
- *Тииннэр тобо куруук бэһиэлэйдик, үөрөкөтө сылдыалларый?*
- *Эн бөрөбө тугу сүбэлиэн этэй?*

Саһыл уонна туруйа

Л.Н. Толстой

Саһыл туруйаны
эбиэккэ ыһырбыт
уонна тэриэлкэбэ
бутугас кутан
биэрбит. Туруйа уһун
тумустаах буолан,
сатаан аһаабатах.
Саһыл бутугаһы
бэйэтэ сиэн кэбиспит.

**Сарсыннытыгар
туруйа саһылы
ынгырбыт уонна
эбиэтин кыараҕас
куолайдаах кувшинна
куппут. Саһыл муннун
кувшинна сатаан
укпатах. Онтон туруйа
уһун мооньун уган,
аһын барытын сиэбит.**

Аахпыты ырытыы боппуруостара

- *Туох туһунан кэпсэнэрий?*
- *Туруйа тэриэлкэттэн тобо сатаан аһаабата?*
- *Саһыл туруйаба ыалдьыттыы тиийэн баран тобо аччык хаалла?*
- *Эн санаабар саһыл уонна туруйа дьиннээх табаарыстыылар дуо?*
- *Эн ыалдьыттары хайдах көрсөбүнүй? Кинилэри тугунан күндүлүүгүн?*